

Н. А. Симоненко

ИССЛЕДОВАНИЕ ПРОБЛЕМЫ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ В ОТЕЧЕСТВЕННОЙ НАУЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

В статье рассмотрено состояние исследования и теоретические основы организации самостоятельной работы студентов в отечественной научной литературе. Осуществлен обзор литературных источников, касающихся проблемы организации самостоятельной работы, и конкретизирована сущность обозначенного феномена. Обобщены современные научные данные об основных путях оптимизации самостоятельной работы студентов высших учебных заведений.

Ключевые слова: самостоятельная работа студентов, организация самостоятельной работы, самостоятельная учебная деятельность, самостоятельность, исследование проблемы, отечественная научная литература.

N. Simonenko

THE RESEARCH OF THE PROBLEM OF STUDENTS' INDEPENDENT WORK ORGANIZATION IN THE NATIVE SCIENTIFIC LITERATURE

The article considers research condition and the theoretical bases of students' independent work organization in the native scientific literature. An overview of the literature sources related to the problem of organization of students' independent work is done and the essence of the appointed phenomenon is specified. The article summarizes current scientific data concerning the main methods of optimization of students' independent work in the higher educational establishments.

Key words: independent work of the students, organization of independent work, independent studying activity, independence, investigation of the problem, native scientific literature.

УДК 37.013(477.87) Духнович: 140.8

М. П. Тимчик

ПОЛІТИКО-ІСТОРИЧНИЙ ТА ІДЕОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ОЛЕКСАНДРА ДУХНОВИЧА

У статті здійснюється цілісний аналіз впливу геополітичних, соціокультурних та ідеологічних чинників на становлення світогляду Олександра Духновича – чільного репрезентанта просвітницького руху ХІХ ст. на Закарпатті. Акцентовується увага на суперечливому ідейному єстві західноукраїнського будительського руху, його теоретичній та ідеологічній слабкості, запутаності тогочасних культурно-освітніх діячів у політичних і мовних проблемах. На основі теоретичного узагальнення зроблено висновок, що принцип гуманізму був стрижневим у світогляді та науково-педагогічному доробку О. Духновича.

Ключові слова: О. Духнович, світогляд О. Духновича, москвофільський рух, будительський рух, гуманізм.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Наш час – історична і відповідальна доба творення української державності, час великої просвітницької роботи, час національно-духовного відродження.

У цьому процесі ми не можемо обійтися без правдивих сторінок книги української історії, культури, літератури, а також національної педагогіки, адже сьогодні йдеться про утвердження національної духовності, національної свідомості майбутніх громадян української держави, про їхню духовну єдність, честь, віру, совість і патріотизм.

Яскравим представником просвітництва Закарпаття у ХІХ ст. стала будительська генерація, очолювана О. Духновичем. До неї увійшли відомі світські й церковні діячі, педагоги, письменники І. Раковський, І. Ставровський, О. Павлович, І. Сільвай, А. Кралицький та інші. Вони закликали свій народ до пробудження від сну національного нігілізму, байдужості та пітьми, зробили внесок у розвиток національної культури та освіти.

Діяльність О. Духновича трактується по-різному. Його вважають визначним діячем української культури Закарпаття. З іншого боку, не припиняються спроби зробити його ім'я символом політичного русинства, «підкарпатської» відрубності від українського народу, що актуалізує окреслену проблематику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок, що спадщина О. Духновича привертала увагу не тільки українських, а також словацьких та чеських дослідників – Ф. Науменка, О. Машталера, О. Сухомлинської, О. Мишанича, Д. Данилюка, В. Туряниці, Ю. Бачі, М. Ричалки, О. Рудловчак та ін. Вони торкалися окремих аспектів творчого доробку О. Духновича та його діяльності. В оцінках, які даються постаті будителя, і донині можна натрапити на великі розбіжностями та заідеологізовані трактування. Обрана нами тема висвітлювалась лише фрагментарно.

Формулювання цілей статті. Метою даної публікації є аналіз історичного, політичного та ідеологічного контексту формування світогляду О. Духновича.

Виклад основного матеріалу. О. Духнович належав до того періоду в історії краю, коли прояви народної культури, мова та духовність зазнавали цькування з боку тодішньої влади. У силу геополітичного положення українського Закарпаття край був включений до чужих державних організмів та ідеологій. Такий народ або частина народу, позбавлені власної держави, політична публіцистика від Маркса до Масарика називали «неісторичними». Угорська Русь (тоді офіційна назва Закарпаття [1, с. 8]), як і Пряшівська Русь, де народився просвітителі, стали фактично колоніями Австро-Угорщини [1, с. 8–9].

У записці від 4 липня 1860 р. О. Духнович пише: «Мадьяризм насувається, мадярський одяг і бесіда повсюдно домінує. Слов'яни пригноблені, і нема людини, яка би захистила від уполісвідження слов'ян» [2, с. 36]. «Хто з немадьяр ставив опір мадьяризації, – додає один із тогочасних педагогів, – того мадьяри переслідували, мучили і карали всіма способами, а хто переходив на їхню сторону, тому вони давали те, що він сам хотів, прощали найтяжчі злочини» [3, с. 192].

На думку О. Сухомлинської [4, с. 273], О. Духнович не підтримав революції 1848–1849 років в Угорщині передусім тому, що, по-перше, як духовна особа був проти будь-якого революційного насильства і кровопролиття, а, по-друге, постраждав від неї особисто. Був арештований і ледь не загинув, коли його етапом доставляли до місця слідства із Пряшева до Кошиць. Образа на мадярські порядки залишилася на все життя. Більше того, сам аж до своєї смерті перебував під негласним наглядом угорської поліції та завжди був під підозрою [5, с. 235].

Угорські урядовці та парламентарі послідовно дотримувалися засади, згідно з якою «батьківщина є угорською власністю», офіційно проголошувалося гасло: «Хочеш жити – то стань угорцем!». Не маючи на те історичних, правових і моральних підстав, угорська панівна феодальна верства вважала себе вродженою расою для панування й виконання цивілізаторської місії, виконання якої, відповідно, вимагало асиміляції всіх неугорських підданих [6, с. 29]. За даними угорського науковця Оскара Ясі, заснованими на урядовій статистиці, впродовж 1707–1900 рр. було змадяризовано 2 млн 800 тис. словаків, німців, українців, хорватів, румунів та представників інших національностей [7, с. 378–379].

Кількість прийнятих Будапештом дискримінаційних щодо окремих народів актів вражає. Відповідні статті Законів від 1805, 1830, 1835 і 1840 рр. регламентували вживання офіційної мови в публічному житті; згідно з ними в судах, армії, церквах та структурах церковної ієрархії можна було спілкуватися тільки угорською мовою. Священником могла стати тільки та особа, яка володіла угорською мовою. Додатком до цього стала стаття II Закону від 1844 р., в якому йдеться про те, що угорська мова запроваджувалася мовою викладання у школах [8, с. 229, 259, 276, 399, 482, 612–613].

Мадьяризацію всіх сфер суспільного життя було значно посилено законодавчим актом від 12 листопада 1848 р., в якому містяться, зокрема, такі настанови. Будь-які подання, листи, меморіали, рішення, відповіді, що подаються до законодавчих зборів, повинні бути складені виключно угорською мовою. В усіх школах у кордонах Угорської держави викладання

повинно здійснюватися угорською мовою [8, с. 612].

Асиміляція угорських русинів особливо посилилась після так званого австро-угорського дуалізму в 1867 р., коли Угорщина домоглася своїх державних прав як рівноправна у двоєдиній Австро-Угорщині. Новий шкільний Закон від 1868 р. поклав край існуванню національної школи неугорських народів Угорщини, школа перетворилася на дієве знаряддя мадяризації. Кількість шкіл з українською мовою навчання швидко зменшувалася, і на їхньому місці з'являлися угорські «народні» школи, або в кращому разі, так звані «мадярсько-рутенські» школи. Нищення українського шкільництва угорською державною адміністрацією було таким систематичним і цілеспрямованим, що на початку Першої світової війни наш край не мав жодної школи з рідною мовою навчання для українських дітей [9, с. 102].

Така політика офіційного Будапешта не пройшла повз увагу західноєвропейського світу та діячів культури України. В обороні національно-культурних прав народів Угорської держави виступили норвежець Б. Бйорнсон, англієць Р. Сетон-Ватсон, ірландець Е. Еган, українці В. Гнатюк, М. Драгоманов, І. Франко. Зокрема, норвезький політик і письменник, лауреат Нобелівської премії Б. Бйорнсон (1832–1910) гостро засудив концепцію «великої Угорщини», яку урядовці висунули як свою політичну мету, пов'язану з остаточною ліквідацією неугорських народів, і дуже влучно назвав цю стратегію «найбільшим злочином Угорщини». Б. Бйорнсон першим перед усім світом розкрив проблеми поневолених народів Угорщини, вміщуючи свої статті в англійській, німецькій, французькій пресі. Згідно з його заявою «відібрати в дітей материнську мову є те ж саме, що відібрати в немовлят молоко матері» [10, с. 60].

О. Духнович як культурно-освітній діяч та український учений, педагог був добре обізнаний зі спланованим угорським урядом процесом мадяризації слов'ян і активним спротивом національному гнобленню, що його чинили чехи, серби, хорвати, словенці, західні українці.

Народився Олександр Васильович 24 квітня в 1803 р. у верховинському селі Тополя (тепер Гуменського округу в Словаччині) в родині незаможного священика. Його предок по батьківській лінії, за походженням українець-волиняк, на початку XVIII ст. оселився на Пряшівщині, в селі Вишній Мрошів. Батько, Василь Духнович, виховував своїх дітей у національному дусі, формував у них повагу до всього рідного, українського [4, с. 267].

Привиті батьком любов до свого народу і волелюбність, його настанови сину пам'ятати свій рід і в цей важкий час залишилися у свідомості О. Духновича. Свою національну свідомість і належність до великої гілки слов'янського народу – українців, на відміну від більшості інтелігенції краю, що зрадила рідний народ, він виражає так:

Я русин был, емь и буду,
Я родился русином.
Честный мой род не забуду,
Останусь его сином [11, с. 50].

Закінчивши гімназію (1821) і духовну семінарію (1827) в Ужгороді, О. Духнович працював домашнім учителем, службовцем єпископської канцелярії, був каноником і викладав руську мову в Пряшівській гімназії. Саме він пише перший в історії освіти Закарпаття буквар для народних шкіл – «Книжицю читальную для начинающих» (1847), за його ініціативи було відкрито понад 70 початкових шкіл [12, с. 12]. Національним гімном закарпатських русинів-українців стає вірш «Вручаніє» О. Духновича. Його перу належать також підручники, зокрема «Народна педагогія...» (1857). На сторінках часописів «Вісник», «Зоря Галицька» та інших видань О. Духнович публікує статті з питань освіти і науки, вимагаючи для дітей селян відкриття народних шкіл з материнською мовою навчання. Він ініціює думку про відкриття в Пряшеві спеціального педагогічного закладу для підготовки народних учителів, турбується про відкриття в Ужгороді друкарні з руським шрифтом. У 1849 р. О. Духнович запровадив руську мову в Пряшівській гімназії, а через два роки її викладали і в Кошицькій академії.

Багато зробив просвітник для об'єднання зусиль руської громадськості на ниві культури і освіти. В 1850 р. О. Духнович заснував в м. Пряшеві літературне і культурно-

освітнє товариство – «Литературное заведение Пряшевское». Воно було сформоване за зразком «Галицько-Руської Матиці», заснованої у Львові 16 липня 1848 р. Навколо цих товариств об'єднувалися найбільш патріотичні сили галицької і закарпатської інтелігенції, які «ставили собі за мету нести в народ освіту і боротися за рідну мову в школах» [13, с. 216].

Помер О. Духнович 30 березня 1865 р. в Пряшеві. Там його й поховано. Прожив він усього 62 роки.

Світогляд просвітника формувався під впливом складних політичних і соціокультурних умов буття народу в ХІХ ст. і неприйняття будь-якого насильства; натомість він вітав демократичні ідеї відродження і єдності слов'янських народів, а також ідеї античної педагогіки. О. Духнович знав твори Платона, Плутарха, Квінтіліана; володів латинською, грецькою, російською, старослов'янською, німецькою, угорською, польською, словацькою та чеською мовами. Важливим джерелом його педагогічних ідей стала практика тогочасної школи. У власній бібліотеці містилися праці не лише з теології, літературознавства, естетики, а й фізики, гідротехніки, ботаніки.

Важливою віхою в життєписі О. Духновича була його служба в нотаріальному відділі єпископської канцелярії (1838–1844). Окрім відносно стабільного матеріального становища, ця посада давала змогу працювати з багатими матеріалами бібліотеки та архівів, що істотно вплинуло на світогляд О. Духновича. Тут була велика кількість староруських рукописів і стародруків від найдавніших часів, а також твори українських і зарубіжних письменників.

Душпастир за покликанням, священиком О. Духнович працював недовго – всього 5 років. Але важливо наголосити, що священиком він був греко-католицьким, і цим духом християнської любові й благочестя пронизана вся його творча діяльність [4, с. 269, 274]. Він добре розумів, що врятувати народ від насильницької асиміляції можна лише вихованням підрастаючих поколінь у дусі християнської моралі, на народницьких традиціях і передусім на плеканні рідної мови.

Творчість О. Духновича охоплює різні галузі: літературознавство, мовознавство, педагогіку, історію і філософію, взаємовплив слов'янських культур. І хоча вся творча спадщина будителя має просвітньо-педагогічний характер, найціннішим є його педагогічний доробок. Саме в ньому найповніше віддзеркалено світогляд О. Духновича. Варто підкреслити, що принцип гуманізму був стрижневим в усій педагогічній діяльності та творчому доробку О. Духновича. «Сучасний тлумачний словник української мови» подає таку виразну дефініцію гуманізму. Це «світогляд, оснований на ставленні до людини як до найвищої цінності, на захисті права особистості на свободу, щастя, всебічний розвиток і вияв своїх здібностей» [14, с. 220].

Важливо зазначити, що визначним педагогом краю були засвоєні використані й творчо розвинуті найкращі надбання античної та середньовічної педагогіки. Своїми педагогічними і освітньо-літературними роботами, як і педагогічною діяльністю взагалі, він заклав основи педагогічного мислення на Закарпатті, адже до нього в нашому регіоні не було написано жодної теоретичної педагогічної праці. О. Духнович був першим, хто спробував обґрунтувати потребу виховання і освіти закарпатців, і якраз у цьому ми знаходимо його власне ставлення до вирішення основних педагогічних проблем.

Український національно-визвольний рух, так само, як і національно-визвольний рух деяких інших європейських народів, уже в першій половині ХІХ ст. зіткнувся з гострою реакцією російського імперського великодержавництва, його ідеологією, виплеканою тривалим територіальним загарбництвом і русифікацією поневолених народів. У Росії залишалася популярною ідея так званого «третього Риму», якому належало завойовувати і підкорювати світ, і в першу чергу однокровних та одновірних слов'ян, «втішати їх». Здійснюючи етноцид слов'ян, передусім східних (українців і білорусів), зовні імперське великодержавництво маскувалося під благодотворне слов'янофільство. Воно проголошувало вороже ставлення до «загниваючої» Європи, яку нібито роз'їдають революції, безбожжя, католицизм, народна просвіта простолюддя й т. д., що руйнують твердині християнства й моралі. Це ретроградне слов'янофільство стало державним інструментом експансії на не підкореній до того слов'янській землі [15, с. 25].

Без сумніву, основною проблемою, яку прагнули розв'язати в Петербурзі й Москві, було загарбання Південно-Західної Русі, іншими словами – України. Більшість українських земель Росія здобула наприкінці XVIII століття. Поза її межами залишилися лише західноукраїнські землі. Ідея про те, що ці землі також необхідно здобути і це буде зроблено, ніколи не залишала росіян. Можна було сподіватися на те, що прихід російських дивізій на допомогу Австрії в 1849 р. приведе до зміцнення національних і політичних позицій карпатських русинів і слов'ян узагалі в Угорщині. Але так не сталося, оскільки російська політика в Україні була подібна до угорської, вона придушувала найменші прояви українського національного життя. Прагнення галицьких, буковинських і закарпатських українців до консолідації і національної самоідентифікації, блокування з наддніпрянськими українцями особливо турбувало російських великодержавних русифікаторів. Їх завданням було в будь-який спосіб переорієнтувати галицьких та закарпатських будителів на «об'єднувачів», відвертати їх від українофільства, від народної мови та її фонетичного правопису, від світочів рідної літератури, української школи, церкви і громадського життя [15, с. 26], оскільки вони відчували страх перед українською національною стихією. Давалася взнаки також інформаційна агресія Росії на теренах Західної України. І. Жегуц у своїй праці доводить, що російська книжка на теренах Закарпаття у XIX ст. заповнила полиці бібліотек приватних осіб та установ [16, с. 365–373].

Присутність царської армії та російських агентів в Угорській Русі посяли в народі зерно національної незгоди. Царські агенти використовували для дезорієнтації народу етноніми «русин»–«русини» та «Россия» – «русские», поширюючи в народі фальшиві гасла про національну належність угорських русинів до Росії. Сутність цих гасел можна узагальнити в такому формулюванні: «русин и русский – означает то же самое».

З певністю можна констатувати, що росіяни ніколи не знали, де закінчувалися кордони їхньої власної держави і не знають цього досі. Доводиться лише шкодувати, що в українській історіографії бракує наукових праць, в яких були б усебічно представлені всі аспекти російського шовінізму, антиєвропеїзму, антихристиянства, деспотизму і колоніалізму.

На жаль, будителство як ідейно-просвітницький рух та суспільна течія на Закарпатті фактично було опановане російською національною ідеєю. Закарпатське «москвофільство» зародилося разом із галицьким у 30–40-х роках XIX ст. і пройшло ту ж еволюцію, що й галицьке – від зацікавлення російськими політичними і культурними діячами до повного переходу на службу московській ідеї, від легковажної спроби «в один час навчитися по-руськи» до зречення від рідної мови, експерименту з «язичієм» і прийняття російської літературної мови наприкінці XIX ст. Як слушно зауважує відомий вчений О. Мишанич, москвофільство було частково прийнято освіченими людьми заради ідеї, а частково оплачено рублями [17, с. 27]. Проте старше покоління закарпатських будителів, представлене О. Духновичем, О. Павловичем, А. Добрянським, ще визнавало свій край частиною України (Руси), закликало до єдності угорських і галицьких русинів. О. Духнович, до прикладу, проголошував, що «свои то за горами – не чужи; Русь єдина, мысль одна у всіх в души» [11, с. 14] і протягом всього життя співпрацював у галицькій періодичній пресі.

У контексті цього дослідження варто акцентувати увагу на теоретичній та ідеологічній слабкості руху західноукраїнських будителів. Об'єктом відродження у краї стала не справді широка етнічна культура, її глибинні параметри, а етнонаціональний консервант – «Русь», «руський народ», «руський язык», «руська віра». Об'єктивно такий підхід неминуче вів до хибної теоретичної бази трактування понять «Русі» як Русі виключно російської. Український варіант тлумачення поняття «Русь» теоретично викристалізувався значно пізніше. Цю важливу справу здійснив український історик М. Грушевський у багатотомній «Історії України-Руси». Крім того, концепції України як етнотериторії, що мала стати державною територією в етнічних межах українства через відокремлення від Росії та Австро-Угорщини (тобто фактично концепція соборності України), українського етносу як окремої нації, що має право на самостійне державно-політичне життя, української національної культури з новітньою народною літературною мовою, новою літературою, були мало зрозумілі для представників закарпатської української інтелігенції, яка складалася майже виключно зі

священиків [18, с. 119–126]. На думку окремих науковців, інтелектуальна і культуротворча кваліфікація місцевої інтелігенції компенсувалася російськими теоретичними положеннями про «єдину Русь» із відповідними нюансами тлумачення суспільних, державних, історичних, культурних явищ [16, с. 365–373; 19, с. 27–29].

Висновки. З'ясовано, що на світогляд О. Духновича наклала відбиток і сама епоха. Культурно-освітню будительську діяльність, спрямовану на піднесення національної свідомості народу, просвітник проводив за надзвичайно складних суспільно-політичних та ідеологічних обставин. В умовах посилення дискримінаційної освітньої і культурної політики Австро-Угорської монархії єдиним порятунком для малого карпатоукраїнського народу О. Духнович вважав орієнтацію на царську Росію. Незважаючи на політичну наївність і заплутаність у мовних питаннях О. Духнович відіграв провідну роль у процесі національного відродження краю. Для українців Закарпаття він є національним педагогом, уособленням найкращих рис людини-гуманіста і педагога-новатора. Основне завдання О. Духновича, як і його попередників – церковних письменників княжої і козацької доби, полягло у тому, щоб поширювати в народі науку Христову, виховувати його в дусі християнської моралі, милосердя і здорового християнського оптимізму, плекати рідну мову і батьківські традиції.

Перспективи подальших розвідок. Критичного переосмислення потребує роль будительського руху в історії Закарпаття, його ідейного та національного єства. Це допомогло б об'єктивно з'ясувати національну спрямованість цього суспільно-політичного руху.

Список використаної літератури

1. Дорошенко Д. Угорська Україна / Д. Дорошенко. – Ужгород : Срібна Земля, 1992. – 59 с.
2. Гаврош О. Загадковий Духнович / О. Гаврош // Записки краєзнавчої бібліотеки Анатолія Недільського. – Ужгород : Ліра, 2013. – Випуск № 6. – 96 с.
3. Купченко Г. Наша родина: иллюстрированный сборникъ для простонародного читанья / Сост. Г. Купченко. – Відень, 1897. – 200 с.
4. Українська педагогіка в персоналіях: у двох книгах. – Книга перша. Х–XIX ст.; за ред. О. Сухомлинської. – К. : Либідь, 2005. – 624 с.
5. Духнович Олександр. Твори / Упоряд. О. Рудловчак; вступ. ст. Ю. Бача; прим. Д. Федака. – Ужгород: Карпати, 1993. – 250 с.
6. Wiskemann E. Undeclared War / E. Wiskemann. – Second edition. – New York : Macmillan, St Martin's Press, 1967. – 332 p.
7. Jászi O. A nemzetek államok kialakulása és a nemzeti kérdés / O. Jászi. – Budapest : Grill Károly, 1912. – 544 old.
8. Szekfű G. Iratok a magyar államnyelv kérdésének történetéhez 1790–1848 / G. Szekfű. – Budapest : Magyar Történelmi Társulat, 1926. – VIII. – 664 p.
9. Юревич І. Наше руське шкільництво в десятиріччя самостійности Чехословаччини / І. Юревич // Учитель. – Ужгород, 1929. – Ч. 3–4.
10. Seton-Watson R. W. Problems in Hungary / R. W. Seton-Watson. – London : Archibald Constable & Co LTD, 1908. – 540 p.
11. Духнович О. В. Вибрані твори / О. В. Духнович; упорядкув., вступ. ст., підготов. текстів та прим. Д. М. Федаки; редкол.: І. М. Різак [та ін.]. – Ужгород : Закарпаття, 2003. – 568 с.
12. Ходанич П. О. Духнович і педагогічні товариства на Закарпатті у XIX ст. / П. Ходанич // О. Духнович і освіта Закарпаття : матер. III обласної науково-практичної конф. – Ужгород : ЗППО, 2005. – С. 11–17.
13. Коваль М. Духнович як освітній діяч / М. Коваль, М. Ричалка // Олександр Духнович : збірник матеріалів наукової конференції, присвяченої 100-річчю з дня смерті (1865–1965). – Пряшів, 1965. – С. 213–223.
14. Сучасний тлумачний словник української мови: 65 000 слів / за заг. ред. В. Дубічинського. – Харків : Школа, 2006. – 1008 с.
15. Чернопиский М. О. Духнович у контексті національного пробудження в Галичині в 30–50-х рр. XIX ст. / М. Чернопиский // Олександр Духнович і наша сучасність : тези

доповідей Міжнародної наукової конференції, 20–21 червня 2003 р. – Пряшів, 2003. – С. 25–26.

16. Жегуц І. Книжка і преса – їхні шляхи у Закарпаття протягом двох століть / І. Жегуц // *Культура Українських Карпат: традиції і сучасність* : матеріали міжнародної наукової конференції, Ужгород, 1–4 вересня 1993 р. – Ужгород : МПП «Гражда», 1994. – С. 365–374.

17. Мишанич О. Русини: політика, історія, культура / О. Мишанич; упоряд. І. Ребрик. – Ужгород : Гражда, 2012. – 352 с.

18. Алексієвець М. Українська культура XIX–XX ст. і проблема сучасного культурного розвитку нації / М. Алексієвець, В. Цвіркун // *Культурне відродження в Україні*. – Львів : Астериск, 1993. – С. 119–126.

19. Мишанич О. Література Закарпаття дорадянського періоду / О. Мишанич // *Карпати нас не розлучать: Літературно-критичні статті і дослідження*. – Ужгород : Срібна Земля, 1993. – С. 19–51.

М. П. Тимчик

**ПОЛИТИКО-ИСТОРИЧЕСКИЙ И ИДЕОЛОГИЧЕСКИЙ КОНТЕКСТ
ФОРМИРОВАНИЯ МИРОВОЗЗРЕНИЯ
АЛЕКСАНДРА ДУХНОВИЧА**

В статье приведен целостный анализ влияния геополитических, социокультурных и идеологических факторов на становление мировоззрения Александра Духновича – главного представителя просветительского движения XIX в. на Закарпатье. Акцентируется внимание на противоречивой идейной сущности западноукраинского будительского движения, его теоретической и идеологической слабости, запутанности тогдашних культурных деятелей в политических и языковых проблемах. На основе теоретического обобщения сделан вывод, что принцип гуманизма был стержневым в мировоззрении и научно-педагогической деятельности А. Духновича.

Ключевые слова: А. Духнович, москвофильское движение, будительское движение, гуманизм.

М. Tymchyk

**POLITICAL, HISTORICAL, AND IDEOLOGICAL CONTEXT
OF ALEXANDER DUKHNOVYCH'S WORLDVIEW
FORMATION**

The author of the article has analyzed the impact of geopolitical, socio-cultural, and ideological factors on the development of Alexander Dukhnovych's worldview – a prominent representative of the Enlightenment movement in the nineteenth century in Transcarpathia. A special attention has been paid to the complicated ideological nature of the Awakening movement in Western Ukraine, its theoretical weakness, as well as the cultural and educational figures' confusion in the political and linguistic problems. On the basis of the theoretical generalization, we have concluded that the key principle of A. Dukhnovych's worldview and his scientific and pedagogical works was humanism.

Keywords: A. Dukhnovych, A. Dukhnovych's worldview, Moscowphile movement, Awakening movement, humanism.